

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw dr. R.M. Letschert
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Den Haag, 5 maart 2026
Kenmerk: RVC-2026-020
Uw kenmerk: 52637993

Betreft: *Advies voordracht ter nominatie UNESCO-verdrag immaterieel erfgoed*

Geachte mevrouw Letschert,

In zijn brief van 12 juni 2025 (zie bijlage) vraagt uw voorganger, minister Eppo Bruins, de Raad voor Cultuur (hierna: de raad) om in het kader van UNESCO's *Verdrag inzake de Bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed* (Parijs, 2003) vijf kansrijke kandidaten uit (Europees) Nederland te selecteren voor de 'Representatieve lijst van het immaterieel erfgoed van de mensheid' van UNESCO.¹ Het Koninkrijk der Nederlanden wil volgend jaar weer een voordracht ter nominatie doen voor opname op deze lijst. Conform de adviesbrief zult u, als minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (hierna: OCW), uit de vijf kandidaten één kandidaat voordragen. Dit gebeurt door middel van een nominatiedossier dat de erfgoedgemeenschap in samenwerking met het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN) zal opstellen en dat uiterlijk 31 maart 2027 dient te zijn ingediend.²

Immaterieel erfgoed is levend erfgoed.³ Of het nu gaat om ambachten,

¹ UNESCO kent verschillende manieren om immaterieel erfgoed wereldwijd inzichtelijk te maken en te borgen. De 'Representatieve lijst' is er daar een van. Bij de volgende internationale voordracht ter nominatie, naar verwachting in 2029, zullen Caribisch Nederland (Bonaire, St. Eustatius en Saba) en de andere landen binnen het Koninkrijk der Nederlanden (Aruba, Curaçao en St. Maarten) centraal staan. Het UNESCO-verdrag dateert uit 2003. Zie voor de gehele verdragstekst: <https://wetten.overheid.nl/BWBV0005396/2012-08-15>.

² Het is in theorie overigens niet uitgesloten om als lidstaat meerdere voordrachten ter nominatie te doen bij UNESCO. Zie: *Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage*, hoofdstuk I.10, bepaling 34.

³ UNESCO definieert immaterieel erfgoed als volgt: 'de praktijken, voorstellingen, uitdrukkingen, kennis, vaardigheden – met inbegrip van de bijbehorende instrumenten, voorwerpen, artefacten en culturele ruimtes – die gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen erkennen als deel van hun cultureel erfgoed.'

festiviteiten of gewoonten, om sociale praktijken, uitdrukkingen of voorstellingen, immaterieel erfgoed wordt beoefend, gekoesterd en geborgd door mensen en blijft zich met de tijd mee ontwikkelen; het is dynamisch. Het heeft een historische waarde, maar is juist op de toekomst gericht, op voortleven en relevant blijven. Bovendien versterkt immaterieel erfgoed de culturele identiteit van zijn beoefenaars en werkt het verbindend – tussen beoefenaars onderling, maar vaak ook met anderen, zoals vrijwilligers, supporters of (nieuw) publiek.

Het UNESCO-verdrag, dat Nederland in 2012 heeft geratificeerd, is gericht op het respecteren en borgen van immaterieel erfgoed, onder meer door het belang ervan te onderstrepen. Ook het bevorderen van internationale samenwerking op dit terrein is een doel. Vernieuwend bij de vaststelling in 2003 was het uitgangspunt dat de erfgoedbeoefenaars dragend en leidend zijn. De ‘Representatieve lijst’ is de meest bekende internationale ‘vitrine’ van het verdrag. De uitingen op deze lijst werpen samen een licht op de diversiteit aan immaterieel cultureel erfgoed en menselijke creativiteit wereldwijd.

Groepen mensen of individuen bepalen zelf of iets tot hun immaterieel erfgoed behoort. Dat is niet aan buitenstaanders. Deze bottom-upbenadering is een belangrijk uitgangspunt van het UNESCO-verdrag en heeft de laatste jaren aan kracht gewonnen. Ze vormt ook de basis van dit advies; de raad heeft alleen kunnen kiezen uit uitingen van immaterieel erfgoed die door de beoefenaars zelf als dusdanig zijn erkend en waarvan zij zelf hebben aangegeven dat ze deze willen nomineren voor opname op de ‘Representatieve lijst’ van het UNESCO-verdrag.⁴ Dit betekent ook dat de raad samenwerking tussen verwante (groepen) erfgoedbeoefenaars in Nederland wel kan aanmoedigen, bijvoorbeeld om een betere borging te realiseren, maar dat hij samenwerking niet als voorwaarde voor voordracht kan stellen.

Een UNESCO-nominatie moet aan diverse criteria voldoen, en een uitgebreid dossier is vereist. Een eis van UNESCO is bovendien dat voordrachten voor nominatie zijn opgenomen in een inventaris van een land en dus heeft de raad alleen uitingen in overweging kunnen nemen die zijn opgenomen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.⁵ Bovendien

⁴ Zie beoordelingscriterium R.4 uit het UNESCO-verdrag: *‘The element has been nominated following the widest possible participation of the community, group or, if applicable, individuals concerned and with their free, prior and informed consent.’*

⁵ Zie beoordelingscriterium R.5 uit het UNESCO-verdrag: *‘The element is included in an inventory of the intangible cultural heritage present in the territory(ies) of the submitting State(s) Party(ies), as defined in Articles 11 and 12 of the Convention.’*

heeft uw voorganger in zijn adviesbrief enkele aanvullende voorwaarden gesteld. Hij verzoekt de raad onder meer om deze keer, vanwege het relatief korte tijdbestek, geen multinationale dossiers voor te dragen. De voorbereiding daarvan zou, in verband met de nodige afstemming met andere landen, niet haalbaar zijn binnen nu en een jaar. Daarnaast dient de kandidaat, de organisatie die de nominatie zal voorbereiden, goed georganiseerd te zijn en actief te willen en kunnen bijdragen aan het samenstellen van een eventueel nominatiedossier. Om te achterhalen welke erfgoeduitingen aan deze twee eisen voldoen, heeft KIEN, als beheerder van de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland, een online vragenlijst verspreid onder alle partijen in de inventaris.

In totaal bleken 32 ‘erfgoedelementen’ te voldoen aan de voorwaardelijke criteria van UNESCO en OCW. Deze heeft de raad kunnen meewegen in zijn selectie. Achter al deze erfgoedelementen – groot en klein en uit verschillende domeinen – schuilt een wereld van betrokken mensen. Dat alleen al maakte het uitdagend de keuze te beperken tot vijf. De werkwijze voor dit traject en een uitgebreid beoordelings- en selectiekader zijn de raad hierbij van dienst geweest.

Advies in het kort

- In maart 2027 wil Nederland een erfgoedelement voordragen ter nominatie voor opname op de ‘Representatieve lijst van het immaterieel erfgoed van de mensheid’ van het UNESCO-verdrag (2003).
- Er zijn 32 erfgoedelementen in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland die zich gemeld hebben en volgens het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, beheerder van de inventaris, voldoen aan de voorwaardelijke criteria van UNESCO en het ministerie van OCW.
- De Raad voor Cultuur heeft deze 32 erfgoedelementen onderling gewogen aan de hand van een beoordelings- en selectiekader.
- De vijf meest kansrijke kandidaten volgens de raad zijn, in alfabetische volgorde: De herdenking en viering van het Leidens ontzet, Heggenvlechten, Het Fanfareorkest, Pride Amsterdam en Woonwagencultuur.
- Het is aan de minister om een van deze kandidaten uit te nodigen een nominatiedossier voor UNESCO samen te stellen.

Werkwijze

Dit advies van de raad is voorbereid door een commissie met deskundigen op het terrein van immaterieel en materieel erfgoed. De leden waren Sophie Elpers (voorzitter), Peggy Brandon, Hester Dibbits, Nicole van Dijk, Felix Havenith en John Oliveira-Siere.

Sophie Elpers is senior onderzoeker bij de onderzoeksgroep Etnologie van het Meertens Instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van

Wetenschappen. Daarnaast is zij bijzonder hoogleraar Immaterieel Erfgoed en Etnologie aan de Universiteit van Antwerpen. Zij kent het internationale UNESCO-traject vanuit verschillende functies in nationale en internationale contexten.

Peggy Brandon is japanoloog, directeur van Mocca, kenniscentrum voor cultuuronderwijs in Amsterdam, en voormalig kwartiermaker 'Museaal' van het Nationaal Slavernijmuseum. Zij is lid van diverse raden van toezicht in de erfgoedsector en is bekend met erfgoedbehoud in diverse gemeenschappen in het Koninkrijk, zowel materieel als immaterieel.

Hester Dibbits is lector Cultureel erfgoed aan de Reinwardt Academie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Haar onderzoek richt zich op de theorie, praktijk en ethiek van maatschappelijk geëngageerd erfgoedwerk, met speciale aandacht voor de relatie tussen emoties en verschillende soorten kennis.

Nicole van Dijk is antropoloog en werkt op het snijvlak van cultuur en welzijn. Zij ontwikkelde bij Museum Rotterdam 'Echt Rotterdams Erfgoed' en leidt nu Stichting Wijkcollectie, waarmee ze verhalen uit Rotterdamse wijken verbindt aan rituele vormen van samenleven en veerkracht. Ook is zij kwartiermaker van het Netwerk Levend Erfgoed.

Felix Havenith is opleidingsmanager van het programma 'Docent Muziek' aan het Conservatorium Maastricht. Hij is musicus, docent en cultuurwetenschapper. Binnen het conservatorium houdt hij zich onder andere bezig met kunstvakonderwijs, interculturele competenties, diversiteit en inclusie.

John Oliveira-Siere is lid van de Raad voor Cultuur en uitgever bij OneWorld. Hij is voorzitter van de stichting FARE Network en bestuurslid van het jongerenplatform FunX. Zijn achtergrond in *urban dance and arts* en ervaring met verschillende gemeenschappen en jongerencultuur zijn van toegevoegde waarde.

De commissie heeft vijf keer vergaderd. Zij werd inhoudelijk ondersteund door de beleidsadviseurs en secretarissen Mirjam van der Linden en Kiran Sukul. Behalve de vragenlijsten van KIEN zijn van alle erfgoedelementen de online dossiers in de inventaris bekeken, evenals hun eventuele websites. Waar nodig is aanvullende deskresearch gedaan.

In de beoordeling is geen rekening gehouden met spreiding over de verschillende domeinen die UNESCO onderscheidt of de subcategorieën die KIEN daarbinnen heeft gemaakt. Alle erfgoedelementen, van feesten en sociale praktijken tot ambachten en orale tradities, zijn gelijkwaardig en in willekeurige volgorde behandeld. Uw voorganger heeft niet gevraagd om een evenredige selectie uit de verschillende domeinen of subcategorieën en de

raad heeft daartoe ook geen noodzaak gezien.⁶

Beoordelings- en selectiekader

De commissie heeft een beoordelings- en selectiekader gehanteerd dat aansluit bij de verdragsbepalingen en bij de toetsingscriteria van UNESCO's *Operational Directives for the implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage*. Daarnaast heeft de raad specifieke wensen van OCW meegenomen en enkele eigen aandachtspunten geformuleerd. Samenvattend heeft de raad gewerkt met de volgende criteria:

UNESCO⁷

1. Het erfgoedelement is gericht op voortleven en doorontwikkeling en daartoe worden ook maatregelen genomen.
2. Het erfgoedelement draagt bij aan een gevoel van identiteit en continuïteit bij de beoefenaars.
3. Het erfgoedelement respecteert en bevordert mens, natuur en diversiteit.

Dit derde criterium impliceert dat het erfgoedelement geen schade veroorzaakt. Zo zijn elementen die verband houden met (gok)verslaving ongewenst, evenals elementen die een discussie rond dierenwelzijn kunnen uitlokken of elementen die verband houden met een recent gewapend conflict. Elementen met een te sterk commercieel doel, enkel gericht op winst maken, passen ook niet in het profiel. Dit derde criterium haakt hiernaast aan bij de door alle VN-lidstaten aangenomen [Sustainable Development Goals](#) (SDG's), waaraan bij de implementatie van het UNESCO-verdrag veel aandacht wordt besteed. De organisatie die het nominatiedossier zal voorbereiden, zal dan ook expliciet moeten toelichten hoe het erfgoedelement hierbij aansluit.

4. De 'Representatieve lijst' wil de rijkheid en diversiteit van immaterieel cultureel erfgoed en menselijke creativiteit wereldwijd

⁶ UNESCO hanteert de volgende domeinen: a) orale tradities en uitdrukkingen, met inbegrip van taal als middel om immaterieel cultureel erfgoed over te brengen; b) uitvoerende kunsten; c) sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen; d) kennis en praktijken betreffende de natuur en het universum; en e) traditionele ambachten. Vaak zijn uitingen van immaterieel erfgoed te plaatsen in meerdere domeinen.

⁷ De eerste drie criteria zijn, vrij vertaald, de (cumulatieve) voorwaarden uit artikel 2, genoemd in het eerste beoordelingscriterium van UNESCO (R.1): *'The element constitutes intangible cultural heritage as defined in Article 2 of the Convention.'* Ook heeft de raad het derde beoordelingscriterium van UNESCO (R.3) hierin verwerkt: *'Safeguarding measures are elaborated that may protect and promote the element.'*

laten zien. Idealiter draagt elk nieuw bijgeschreven erfgoedelement daaraan bij.⁸

OCW

5. Het erfgoedelement vervult bij voorkeur een verbindende rol in de Nederlandse samenleving. Elementen die mensen, groepen, generaties of regio's verbinden worden extra gewaardeerd.
6. De erfgoedgemeenschap rondom het erfgoedelement heeft maatschappelijk draagvlak.

Raad voor Cultuur

7. Een erfgoedelement waarbij het evident is dat een andere lidstaat dan Nederland de voortrekkersrol moet nemen, geniet niet de voorkeur. Nederland kan eventueel in een later stadium aansluiten.
8. Good governance van organisaties die het erfgoedelement aandragen is voor de raad van groot belang. Daarom heeft hij dit aspect zorgvuldig meegewogen.
9. De raad heeft aandacht besteed aan de vraag of de Nederlandse staat zich met een bepaald erfgoedelement internationaal zou willen profileren.
10. De raad heeft daarnaast aandacht besteed aan de vraag hoe belangrijk een eventuele voordracht ter nominatie bij UNESCO zou zijn voor de empowerment van een bepaalde groep in Nederland. Een element dat wordt geselecteerd wordt niet alleen internationaal maar ook nationaal zichtbaar, wat erkenning en versterking biedt aan de beoefenaars. Dit draagt essentieel bij aan de borging van het erfgoed. Tegelijkertijd worden de beoefenaars gestimuleerd om extra aandacht aan borging te besteden.
11. De raad heeft tot slot gekeken of de vijf erfgoedelementen die hij selecteerde voor OCW enigszins landelijk gespreid zijn en niet allemaal uit dezelfde regio afkomstig zijn.

Voor inschrijving door UNESCO maakt het niet uit of een erfgoedelement door veel of weinig mensen wordt beoefend. Het feit dat een erfgoedelement wordt beoefend is voldoende om in aanmerking te komen. Ook het bereik van de acties om het erfgoedelement te laten voortleven mag klein zijn. Essentieel is dat er werk van het voortleven wordt gemaakt. In deze context leidt het begrip '(erfgoed)gemeenschap' nog wel eens tot verwarring. Wie behoren hiertoe? Alleen degenen die het erfgoed direct 'beoefenen' of ook alle andere betrokkenen, ook wel 'beheerders' genoemd, zoals bestuursleden, vrijwilligers, toeschouwers, publiek en klanten? Zelfs

⁸ Zie het tweede beoordelingscriterium van UNESCO (R.2): *'Inscription of the element will contribute to ensuring visibility and awareness of the significance of the intangible cultural heritage and to encouraging dialogue, thus reflecting cultural diversity worldwide and testifying to human creativity.'*

beleidsmakers die de soms benodigde vergunningen uitgeven voor het beoefenen van het erfgoedelement kunnen tot de gemeenschap worden gerekend. De raad gaat in dit advies uit van deze brede begripsopvatting.⁹

In de individuele adviesteksten gaat de raad niet apart in op de SDG's (zie het derde criterium) waaraan het erfgoedelement voldoet of zegt te voldoen. Alle uitingen adresseren meerdere SDG's. In het latere nominatiedossier dient de betreffende erfgoedgemeenschap stevig en geloofwaardig te onderbouwen hoe het door u geselecteerde erfgoedelement omgaat met de SDG's.

De selectie van de raad

Op grond van genoemde criteria komt de raad tot de volgende selectie van erfgoedelementen. Hij behandelt ze in alfabetische volgorde.

De herdenking en viering van het Leidens Ontzet 1574

De herdenking en viering van het Leidens Ontzet is een feestelijke, sociale traditie die elk jaar op 2 en 3 oktober in Leiden plaatsvindt. Leiden herdenkt en viert dan dat in 1574 de Watergeuzen samen met Willem van Oranje de stad binnenvoeren om de door het verzet uitgeputte bevolking te bevrijden van de Spaanse belegering. Tijdens deze dagen eet men traditiegetrouw hutspot, net zoals de hongerige Leidenaren naar verluidt na het ontzet. Ook deelt men haring en wittebrood uit, zoals de geuzen dat deden. Naast feestelijke activiteiten, zoals een nostalgische kermis, het lunapark, de taptoe en de warenmarkt, zijn er traditionele en stemmige programmaonderdelen, zoals de dankdienst in de Pieterskerk, de reveille in de ochtend van 3 oktober, de koraalzing en lezingen. Sinds 1574 viert men in Leiden gezamenlijk de vrijheid. De herdenking en viering van het Leidens Ontzet valt binnen het UNESCO-domein 'sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen'.

Worteling en verbinding

Elk jaar trekt '3 oktober' rond de tweehonderdduizend bezoekers, zowel Leidenaren als niet-Leidenaren. De beoefenaars worden in grote mate vertegenwoordigd door de 3 October Vereeniging. Deze vereniging is sinds 1886 verantwoordelijk voor de organisatie van de traditie en is met ruim 21 duizend leden de grootste vereniging van Leiden. Ze wordt gevormd door mensen die Leiden een warm hart toedragen, vaak Leidenaren en inwoners van de buurgemeenten. In 2019 is de herdenking en viering van het Leidens Ontzet dankzij de vereniging bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Het (vrijwillige) bestuur, ondersteund door meer dan tien interne commissies, organiseert het feest samen met vele vrijwilligers, partnerorganisaties en de gemeente. Naar oordeel van de raad heeft deze

⁹ Bij een smalle opvatting van 'erfgoedgemeenschap' voelen solistisch werkende ambachtslieden zich vaak niet thuis. Beoefenaars van erfgoed zijn vaak, maar zeker niet altijd, georganiseerd in groepen.

vereniging een groot maatschappelijk draagvlak en is ze stevig geworteld in Leiden en omgeving.

Ontmoeting, verbinding en saamhorigheid horen bij 3 oktober. De vereniging let scherp op het voorkomen van uitsluiting, passend bij de geest van de herdenking: iedereen doet mee en zorgt voor elkaar. Zo betreft zij actief ouderen, kinderen die ziek zijn en inwoners met een beperking. Door samenwerkingen met educatieve en culturele instellingen draagt ze bij aan het vergroten van de collectieve kennis van de geschiedenis van Nederland en zijn veel inwoners van de stad, door alle lagen van de bevolking, zich bewust van de historische context van de traditie. De raad is hierdoor van oordeel dat deze lokale traditie de gemeenschapszin bevordert. Kritisch is de raad wel over de samenstelling van de 3 October Vereniging. Hij ziet graag dat zij het vrijwilligersbestand diversifieert, zodat niet alleen het publiek, maar ook de organisatie een afspiegeling gaat vormen van de Leidse bevolking.

Voortleven en doorontwikkeling

De 3 October Vereeniging is strak georganiseerd. Dat blijkt uit de website, de socialemediakanalen, de organisatiestructuur en het feit dat het ledenaantal blijft groeien. De vereniging heeft als hoofddoel om 3 oktober jaarlijks te herdenken en te vieren en hierin ligt een taak om het immaterieel erfgoed te behouden en te laten voortleven. De raad leest in de jaarverslagen dat de vereniging hiervoor doorontwikkeling van de traditie noodzakelijk acht. Afhankelijk van de tijdsgeest komen er feestelijkheden bij of vallen er activiteiten of partners uit het programma. In samenwerking met KIEN schreef de vereniging een borgingsplan. Hieruit blijkt dat er borgingsacties plaatsvinden, met een belangrijke rol voor educatie. Zo maakte de vereniging in 2024 afspraken met zestig Leidse scholen voor primair, voortgezet en speciaal onderwijs over de betrokkenheid van het onderwijs bij 3 oktober. Ook initieerde en bekostigde ze wetenschappelijk onderzoek in het kader van de leerstoel Stadsgeschiedenis aan de Universiteit Leiden. Samen met partners werkt de vereniging actief aan erfgoedbehoud en archivering.

Conclusie

Het Leidens Ontzet is een vorm van immaterieel erfgoed die het vieren van vrijheid in historisch perspectief plaatst en het belang van verzet tegen een onderdrukker verduidelijkt. De raad is van mening dat Nederland zich internationaal zou kunnen profileren met deze belangrijke waarden. Daarbij moet worden aangetekend dat in de context van de internationale UNESCO-nominatie uitingen met een historisch-religieuze achtergrond (de 'vrijgevochten' protestantse strijders die de 'kwaadaardige' katholieke bezetters verjoegen) regelmatig gevoelig zijn gebleken. Conform de eis van UNESCO erkennen de beoefenaars, vertegenwoordigd door de 3 October Vereeniging, dat het Leidens Ontzet een culturele erfenis betreft en werken zij aan het levend houden van die erfenis: het Leidens Ontzet is sterk

ingebod in Leiden en leeft door in de vele verhalen erover.

Heggenvlechten

Een gevlochten heg is de voorloper van het prikkeldraad. Sinds de Romeinse tijd was heggenvlechten in grote delen van Europa dé manier om heggen op het platteland ondoordringbaar te maken. Heggenvlechters zorgen ervoor dat wild niet komt waar het niet gewenst is en dat vee blijft grazen waar het geacht wordt te grazen. Heggenvlechten bestaat in de kern uit het inkappen, vervolgens horizontaal buigen of knikken en tot slot vlechten van stammen en takken. Zo ontstaat een sterke, natuurlijke afscheiding, die tegenwoordig ook vaak dient als afbakening van wandel- en fietspaden. Heggenvlechten is een sober ambacht; er wordt alleen gebruikgemaakt van materialen die al in het landschap aanwezig zijn en de vlechter werkt met de hand. Er is veel aandacht voor de veiligheid van wild en vee; de heggen mogen geen verwondingen bij dieren veroorzaken. Heggenvlechten valt binnen de UNESCO-domeinen 'traditionele ambachten' en 'kennis en praktijken betreffende de natuur en het universum'.

Worteling en verbinding

Het heggenvlechten, dat door de komst van het prikkeldraad in de verdrukking was geraakt, maakt sinds het begin van de eenentwintigste eeuw een opleving mee in Nederland. Het erfgoedelement wordt sinds 2003 vertegenwoordigd door Stichting Heg & Landschap. Ook het Heggengilde, een kleine groep professionele heggenvlechters, speelt sinds 2011 een rol in de worteling van het ambacht. Heggenvlechten is in maart 2015 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. De specifieke stijl van het Maasheggenvlechten, niet betrokken bij deze aanvraag, volgde twee jaar later. Heg & Landschap komt goed georganiseerd en gedreven over. Om haar slagkracht te beschermen en wellicht nog te vergroten, zou het volgens de raad wel goed zijn als het huidige bestuur wordt uitgebreid tot drie leden, het wettelijke minimumaantal voor een stichting. Heg & Landschap faciliteert een netwerk waarbij individuen en 'vlechtbrigades' zich kunnen aansluiten. Ook promoot zij het gilde en is zij (mede)organisator van twee jaarlijkse wedstrijden: het 'Kampioenschap Heggenvlechten voor ons erfgoed' en het 'Nederlands Kampioenschap Maasheggenvlechten'. De stichting heeft contacten met diverse Europese heggenvlechters en hun organisaties. Onder haar auspiciën nemen Nederlandse vlechters deel aan kampioenschappen in Engeland. Tijdens het 'Kampioenschap Heggenvlechten' in november 2025 in Twente streden drieëntwintig Nederlandse teams om de titel 'Beste heggenvlechter van Nederland'. Acht buitenlandse heggenvlechtersteams gaven presentaties.

Heggenvlechten is volgens de raad bij uitstek een ambacht dat verbindend werkt. Mensen doen het samen, in teams. Iedereen mag meedoen aan het heggenvlechten; er zijn geen uitsluitingscriteria. Deelname aan het netwerk is kosteloos en jongeren worden via educatie actief betrokken bij dit ambacht. De erfgoedgemeenschap is aanzienlijk groter dan de beoefenaars.

Ook terreinbeheerders, landgoedeigenaren, gemeenten, provinciale landschapsorganisaties en wetenschappers zijn bij het heggenvlechten betrokken, en niet te vergeten het publiek dat op de kampioenschappen afkomt.

Voortleven en doorontwikkeling

Heggenvlechten staat in de belangstelling van beoefenaars en media. De brede roep om actie tegen klimaatverandering en (ecologische en sociale) verduurzaming dragen hieraan ongetwijfeld bij. Stichting Heg & Landschap heeft in samenwerking met KIEN een veelzijdig borgingsplan opgesteld dat meerdere doelgroepen aanspreekt. Ze biedt cursussen, teamdagen en symposia aan, geeft een nieuwsbrief en publicaties uit, beheert een eigen YouTubekanaal en bemiddelt voor aanleg en beheer van heggen in opdracht. Kennisdeling en kennisontwikkeling zijn belangrijke doelstellingen van zowel het netwerk als het gilde.

Conclusie

Gevlochten heggen zijn cultuurhistorisch interessant, duurzaam, goed voor de biodiversiteit – ze trekken allerlei flora en fauna – en ze vormen een verfraaiing van het landschap. Daarnaast heeft heggenvlechten volgens de raad een mooie symbolische waarde: het ambacht staat voor het sociale weefsel op het platteland en kan door zijn verstillend worden gezien als statement tegen de versnelling van het leven. Interessante extra is dat heggenvlechten een *multispecies* manier is om immaterieel erfgoed te beoefenen en te borgen; er zijn mensen, dieren en planten bij betrokken. Hoewel heggenvlechten een traditie is die ook in andere landen voorkomt, vindt de raad het plausibel dat Nederland dit erfgoedelement bij UNESCO voordraagt voor bijschrijving op de ‘Representatieve lijst’. Nederland heeft een voortrekkersrol in het internationale netwerk van heggenvlechters. Naast Engeland, Schotland en Wales is Nederland het enige land dat wedstrijden heggenvlechten organiseert. Conform de eis van UNESCO erkennen de beoefenaars, vertegenwoordigd door Stichting Heg & Landschap, dat heggenvlechten een culturele erfenis betreft en werken zij aan het levend houden van die erfenis. In het kader van een nog betere borging acht de raad het verstandig dat Stichting Heg & Landschap en Stichting Vlechtheppen Zuid-Nederland, gericht op het Maasheggenvlechten, structureel gaan samenwerken. Mochten de stichtingen dit zelf willen, wellicht zelfs al met het oog op het opstellen van een nominatiedossier.

Het Fanfareorkest

Veel samenlevingen kennen van oudsher een militaire muziektraditie met muzikanten die de strijdkrachten begeleiden en de menigte vermaken. Hieruit ontstond halverwege de negentiende eeuw het fanfareorkest. Traditiegetrouw bestaat zo’n burgerorkest, dat niets meer met oorlog te maken heeft, uit een groep mensen in uniform die op koperinstrumenten, zoals bugels, trompetten, trombones, hoorns, baritons, bassen en op

saxofoons en slagwerk gezamenlijk een speciaal repertoire uitvoert in de openbare ruimte. Vaak gebeurt dat lopend, hoewel het orkest ook zittend optreedt, en vooral tijdens feestdagen of dorps- en stadsfeesten. Het erfgoedelement 'Het Fanfareorkest' valt binnen het UNESCO-domein 'uitvoerende kunsten'.

Worteling en verbinding

Verspreid over Nederland zijn zo'n 650 fanfareorkesten actief. De beoefenaars van dit immaterieel erfgoed zijn orkesten, professionele en amateurmusici, muzikanten, dirigenten, componisten en docenten. De betrokken muziekuitgevers, muziekwinkels, muziekbibliotheken, conservatoria en natuurlijk de toeschouwers, bezoekers en luisteraars meegerekend, is de erfgoedgemeenschap aanzienlijk breder. Veel van de orkesten (verenigingen) zijn aangesloten bij de Koninklijke Nederlandse Muziek Organisatie (KNMO), de belangenvereniging voor de instrumentele amateurmuziek. Dankzij de KNMO en vijf andere organisaties – Stichting Centrum Repertoire Ontwikkeling Nederland (CRON), het Repertoire Informatie Centrum (RIC), de Open Nederlandse Fanfare Kampioenschappen (ONFK), de Bond van Orkestdirigenten en Instructeurs (BVOI) en Musidesk – is 'Het Fanfareorkest' in 2021 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. De organisaties kennen een goede en lange samenwerking. De raad ziet dat zij verschillende beoefenaars vertegenwoordigen en is er daarom van overtuigd dat zij gezamenlijk diepgeworteld zijn in de fanfaretraditie. De zes samenwerkende partijen hebben ook goede contacten met de Vlaamse Amateurmuziekorganisatie (VLAMO). In Vlaanderen, maar ook in het Waalse gewest, aangrenzende delen van Noord-Frankrijk en Luxemburg, is het fanfareorkest een bekend fenomeen. Daarom staat 'Fanfarecultuur: het fanfareorkest van de Lage Landen' op de Inventaris Vlaanderen van het Immaterieel Cultureel Erfgoed.

Gezamenlijkheid en ontmoeting staan centraal bij het fanfareorkest. De instrumenten en de muziek zijn middelen om sociale en intergenerationele verbindingen te creëren. Dit inclusieve karakter typeert de traditie. Fanfareorkesten zijn toegankelijk; iedereen is welkom, ongeacht afkomst, leeftijd, sociaaleconomische status of opleiding. Iemand hoeft dus geen afgestudeerd musicus te zijn om mee te spelen. Het is zelfs niet nodig om een instrument te bespelen om betrokken te zijn bij de fanfare; een vaandeldrager, evenementenorganisator of bijvoorbeeld chauffeur levert in termen van de fanfaretraditie een even belangrijke bijdrage. Het publiek op straat neemt kosteloos kennis van de muziek. De raad moedigt de samenwerkende organisaties wel graag aan om het fanfareorkest te blijven diversifiëren. Zo zijn er in Nederland veel inwoners met een Caribische of Surinaamse achtergrond en een vergelijkbare muzikale traditie, maar zijn zij weinig zichtbaar in het fanfareorkest.

Voortleven en doorontwikkelen

De samenwerkende organisaties zijn goed georganiseerd. Dat blijkt uit de jaarverslagen, websites en socialemediakanalen. Samen zijn ze erop gericht de traditie levend te houden en verder te ontwikkelen. Zo vindt er bijvoorbeeld jaarlijks een fanfarekampioenschap plaats en zijn er internationale en regionale concoursen en competities. Ook is er aandacht voor archivering en digitalisering van composities. Hiernaast werken ze aan de toekomstbestendigheid van het erfgoed door gezamenlijk in te zetten op onder meer amateurmuziekontwikkeling, repertoireontwikkeling, bijscholing van orkest-dirigenten, begeleiding van instructeurs en educatie. Met hulp van KIEN schreven de zes organisaties een borgingsplan. Hieruit blijkt dat ze de samenwerking tussen de vele orkesten in het land onderling stimuleren, dat ze aan een lijvig naslagwerk over het fanfareorkest werken en dat ze de intentie hebben om het contact met de VLAMO te intensiveren. Ook zijn op initiatief van twee van de zes organisaties, Musidesk en CRON, historische fanfarecomposities aangepast en gedigitaliseerd.

Conclusie

De fanfaretraditie heeft zich niet strikt binnen nationale grenzen ontwikkeld. Toch kunnen we zeggen dat Nederland een duidelijke, lange en rijke fanfaretraditie kent. Het fanfareorkest combineert muzikaal vakmanschap met ontmoeting en maatschappelijke verbinding. De raad merkt dat de vele beoefenaars in Nederland op verschillende vlakken samenwerken om deze traditie levend te houden. Zij richten zich op de muzikale doorontwikkeling van het fanfareorkest en het fanfarerepertoire. De raad is van mening dat de fanfaretraditie de gemeenschapszin bevordert en goed is geworteld in het hele land. Op grond van het beoordelingskader adviseert de raad dit erfgoedelement in overweging te nemen voor een voordracht ter nominatie bij UNESCO.

De raad is echter ook van mening dat Nederland hierin niet solistisch te werk kan gaan. Zoals met vele andere culturele uitingen heeft de fanfaretraditie, zeker in het zuiden van het land, historisch gezien een nauwe verwantschap met de fanfaretraditie in Vlaanderen. Een gezamenlijk nominatiedossier is logisch en wenselijk, omdat dat in lijn is met het gedachtegoed van het UNESCO-verdrag, dat zich richt op het verbinden van mensen en tradities. In multinationale vorm kan de fanfarecultuur een uitstekende voordracht ter nominatie bij UNESCO zijn. De raad weet dat u deze ronde bij voorkeur geen multinationale voordracht doet en is zich ervan bewust dat het voorbereiden van een multinationaal dossier voeten in de aarde heeft. Hij vindt het echter urgent dat een grensoverstijgende traditie als de fanfare wordt geborgd en ziet hierbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor zowel de betrokken erfgoedgemeenschappen als de betrokken overheden. Hij spoort u daarom aan een voortrekkersrol te nemen ter voorbereiding van een multinationaal dossier in samenwerking met Vlaanderen. Het is niet uitgesloten om als lidstaat gelijktijdig twee voordrachten ter nominatie te doen bij UNESCO.

Pride Amsterdam

‘Je mag houden van wie je houdt en je mag zijn wie je bent, *be who you are, love who you want.*’ Dat is de kernboodschap van Pride Amsterdam, een jaarlijks festival dat de acceptatie van de diversiteit aan seksuele oriëntaties en genderidentiteiten publiekelijk viert en onder de aanbracht brengt. Pride Amsterdam is een feest met een emancipatoir karakter, want zelfs Amsterdam blijkt niet altijd zo open en tolerant als haar imago doet denken. Tijdens Pride is Amsterdam een ‘roze’ wereldstad. De beroemde Canal Parade, de botentocht door de grachten, is het hoogtepunt van de vele culturele, maatschappelijke, religieuze en sportieve activiteiten die gedurende twee weken plaatsvinden en van heinde en verre deelnemers en bezoekers trekken. Andere terugkerende openluchtevenementen zijn de Pride Walk (een mars door de stad) en de Pride Street Parties. Het festival valt binnen het UNESCO-domein ‘sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen’.

Worteling en verbinding

In 2026 bestaat Pride Amsterdam dertig jaar. Pride Amsterdam is een boegbeeld maar geen *stand alone*. Het festival heeft navolging gekregen in andere Nederlandse steden, waaronder Eindhoven, Utrecht, Leeuwarden, Maastricht en Rotterdam, en opereert in een context van partijen die al decennia opkomen voor de rechten van de ‘LGBTQIA+-gemeenschap’. Denk aan het COC dat in 2026 tachtig jaar bestaat en de Roze Zaterdagen die sinds 1979 plaatsvinden, elk jaar in een andere stad. In 2011 sloot Pride Amsterdam zich aan bij de internationale Pride beweging en in juli 2019 werd het festival bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Daarmee werd het de eerste Pride viering in een inventaris immaterieel erfgoed wereldwijd. De organiserende stichting wordt professioneel gerund. Zij bestaat uit een kleine betaalde werkorganisatie, een bestuur (met sinds 2023 een nieuwe voorzitter) en programmacommissies. De organisatie wordt bijgestaan door vele vrijwilligers en ambassadeurs. Bij de realisatie van het festival zijn ruim tweehonderd organisaties betrokken.

Het erfgoedelement levert een bijdrage aan de verbinding van verschillende generaties en groepen. Het evenement trekt honderdduizenden deelnemers en bezoekers uit heel Nederland en daarbuiten, en van elke seksuele geaardheid. Er zijn specifieke doelgroepenprogramma's (zie onder ‘Voortleven en doorontwikkeling’) en de stichting gunt Pride-gerelateerde evenementen die in dezelfde periode plaatsvinden als het festival ook een plek op de Pride-agenda. Veel activiteiten staan geprogrammeerd in de openbare ruimte, in de openlucht. Dat werkt laagdrempelig en vergroot de zichtbaarheid; zelfs passanten worden bereikt. De Canal Parade functioneert als een soort thermometer voor de staat van de emancipatie. Door deel te nemen bekennen inmiddels ook steeds meer bedrijven en sportbonden kleur. Volgens haar website let de stichting bij het uitgeven van de

startbewijzen hiervoor goed op valse motieven, zoals *pink washing*.

Voortleven en doorontwikkeling

De raad is overtuigd van de intenties van de stichting om Pride Amsterdam te laten voortleven. In de afgelopen jaren is hard gewerkt aan doorontwikkeling. De organisatie is meer gaan samenwerken met verschillende LGBTQIA+-groeperingen en dat heeft geleid tot nieuwe programmaonderdelen, zoals Pride Junior, Pride Youth, Pride Senior, Pride Religious, Pride Sport, Pride Women, Pride Fetish, et cetera. De programmacommissies voeden het festival niet alleen inhoudelijk, ze brengen ook een eigen achterban op de been en vergroten daarmee het draagvlak voor Pride Amsterdam. In het borgingsplan dat in samenwerking met KIEN is gemaakt, is onder meer aandacht voor archivering (via de uitgebreide eigen website, ILHIA en de Koninklijke Bibliotheek) en het betrekken van nieuwe, niet gehoorde doelgroepen.

Conclusie

Het met elkaar vieren en beschermen van vrijheid en tolerantie ten aanzien van seksualiteit en gender vindt de raad een erfgoedelement dat zichtbaar gemaakt dient te worden. Juist nu die vrijheid en tolerantie nationaal en internationaal steeds vaker onder druk staan. Pride-manifestaties bestaan in meerdere landen. Pride Amsterdam is met andere landen in gesprek over een eventuele multinationale nominatie. Toch acht de raad het moment rijp dat Nederland met Pride Amsterdam zelfstandig een voordracht doet voor de nominatie ter opname op de 'Representatieve lijst' van UNESCO, om zo de weg vrij te maken voor andere landen om aan te sluiten. De weinig verdraagzame tijdgeest vraagt om actie, terwijl een multinationale voordracht nog jaren voorbereiding zou kunnen kosten, mede omdat in veel andere lidstaten Pride-gerelateerde activiteiten zelfs nog niet op de inventaris staan. Ook past het de vrijzinnige traditie van Nederland om het voortouw te nemen. De Gay Pride Parade ontstond weliswaar in New York, maar Nederland was het allereerste land ter wereld dat, in het jaar 2000, een wet aannam die het huwelijk openstelde voor paren van hetzelfde geslacht. Het eerste huwelijk werd een jaar later in Amsterdam voltrokken. Een mooie bijkomstigheid is dat Amsterdam in 2026 de World Pride *host*.

Pride Amsterdam eert de UNESCO-criteria. Pride Amsterdam is naar het oordeel van de raad een sterk geworteld en verbindend erfgoedelement. Pride Amsterdam vertegenwoordigt een brede erfgoedgemeenschap. Conform de eis van UNESCO erkennen de beoefenaars, vertegenwoordigd door Stichting Pride Amsterdam, dat Pride Amsterdam een culturele erfenis betreft en werken zij aan het levend houden van die erfenis. De raad adviseert Stichting Pride Amsterdam om bij het maken van een eventueel nominatiedossier de dialoog met andere LGBTQIA+-organisaties te blijven opzoeken, net zoals ze dat voor het festival ook doet, en alert te blijven op *pink washing*. Ook over het inclusieve karakter van specifiek de Canal Parade moet goed gewaakt worden. De raad begrijpt dat de botenparade een

noodzakelijke inkomstenbron is. Tegelijkertijd vergroten de deelnamekosten de kans op uitsluiting. Overcommercialisering (zie criterium 3, pagina 5) moet worden voorkomen.

Woonwagencultuur

De woonwagencultuur is een traditionele leefcultuur die families van generatie op generatie doorgeven. Ze wordt onder meer gekenmerkt door eigenzinnigheid en saamhorigheid. Zo vinden woonwagenbewoners het leven in familieverband belangrijk en delen zij eigen leef- en eetgewoonten, huiselijke gebruiken, muzikale en expressieve uitingen en typerende beroepskeuzes. Ook heerst er een sterke 'we zorgen voor elkaar'-mentaliteit. De woonwagencultuur wordt hiernaast gekarakteriseerd door een hang naar autonomie en vrijheid: woonwagenbewoners zijn van oudsher reizigers die met hun families en wagens van plek naar plek trekken. Zij zijn trots op hun eigen rituelen, gebruiken en tradities en houden de leefcultuur in stand door jongere generaties groot te brengen met de normen en waarden van de vroegere reizigers. Vanwege het trekverbod (1968) rijden de woonwagens nu niet meer door Nederland. Er zijn verschillende standplaatsen waar de bewoners hun wagens voor langere tijd hebben moeten neerzetten. Maar er zijn niet genoeg plekken en de bewoners vrezen dat hun cultuur verloren gaat. De erfgoeduiting 'Woonwagencultuur' valt binnen het UNESCO-domein 'sociale praktijken, rituelen en feestelijke gebeurtenissen'.

Worteling en verbinding

Verspreid door Nederland zijn er 1.150 woonwagenlocaties, waar zo'n dertigduizend woonwagenbewoners leven. Zij behoren onder andere tot de Reizigers, Roma, Sinti, kermis- en circusreizigers. Deze bewoners – de beoefenaars – zijn vertegenwoordigd in verschillende verenigingen en Facebookgroepen. Zo is er de Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland, die als doel heeft om de cultuur en de identiteit van de woonwagenbewoners te behouden en door te geven aan nieuwe generaties. Via sociale media treedt ze naar buiten; op Facebook heeft de vereniging bijna 27 duizend volgers. Dankzij de inspanningen van deze vereniging is de Woonwagencultuur in 2014 bijgeschreven in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland. Naar oordeel van de raad wordt de vereniging gedragen door de beoefenaars die ze vertegenwoordigt en is ze geworteld in de woonwagencultuur.

De Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland zet zich in om de saamhorigheid en de relaties te verstevigen tussen verschillende trekculturen in binnen- en buitenland. Zo organiseert ze festivals om de familiebanden aan te halen en de sociale cohesie te bevorderen. Hiernaast worden er open dagen georganiseerd om het beeld dat de buitenwereld – 'de burgerlijke samenleving' – heeft van de ogenschijnlijk gesloten woonwagencultuur positief te beïnvloeden. Om de autonomie te borgen heeft de vereniging zich ingespannen voor de inschrijving in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland en strijdt ze voor een gelijke behandeling

van woonwagengewoners, vooral op het gebied van huisvesting of de arbeidsmarkt. Hiervoor werkt ze samen met diverse partijen, zoals de Algemene Nederlandse Woonwagengewond, maar ook organisaties buiten de eigen cultuur, zoals vroeger met het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed, de voorganger van KIEN. De raad heeft de indruk dat de vereniging op haar eigen manier goed is georganiseerd.

Voortleven en doorontwikkeling

De Vereniging Behoud Woonwagencultuur in Nederland bestaat ruim een decennium. De vereniging heeft als doel om de woonwagencultuur te behouden en te beschermen tegen uitsterven. Om dit te verwezenlijken houdt de vereniging actief het gesprek gaande met (lokale) beleidsmakers en andere woonwagenculturen en zet ze in op educatie. Ook gaat de vereniging samenwerkingen aan met maatschappelijke en culturele instellingen om de geschiedenis en de waarden van de woonwagencultuur over het voetlicht te brengen en te presenteren aan een breed en veelal onwetend publiek. In samenwerking met KIEN schreef de vereniging een borgingsplan. Tot nu toe heeft de woonwagencultuur de tand des tijds doorstaan. De raad is onder de indruk van de manier waarop de beoefenaars, ondanks politieke weerstand en discriminatie, erin slagen om de leefcultuur, het erfgoed, te helpen voortleven; ook de jongere woonwagengewoners kennen hun identiteit, zijn trots op hun cultuur en zijn vastberaden om deze te behouden en door te geven aan hun kinderen.

Conclusie

De raad vindt de woonwagencultuur een bijzondere vorm van immaterieel erfgoed. Dit erfgoedelement omvat een leefcultuur die zichzelf eeuw na eeuw trouw blijft en zich tegelijkertijd aan de telkens veranderende context weet aan te passen. De geschiedenis, de tradities, de sterke normen en waarden, de culturele rijkdom en het nomadische leven dragen bij aan een zowel dynamische als krachtige identiteit, waardoor de woonwagencultuur heeft kunnen overleven. De cultuur heeft verschillende ernstige bedreigingen gekend. Zo hebben meerdere politieke leiders en landen getracht haar geheel weg te vagen en ook in het heden wordt ze bedreigd: de Woonwagenwet uit 1968 behelst een trekverbod maar standplaatsen zijn schaars, waardoor beoefenaars worden gedwongen in stenen huizen zonder wielen te wonen. Bovendien hebben woonwagengewoners niet zelden te maken met uitsluiting, discriminatie en racisme. Opname in de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland heeft de beoefenaars gesterkt in de strijd om hun unieke leefcultuur te beschermen. Erkenning van UNESCO zal ditzelfde effect hebben op de verschillende beoefenaars van het erfgoedelement wereldwijd.

De raad is van oordeel dat elk land, en dus ook Nederland, als trekker van dit erfgoedelement zou kunnen optreden. Andere lidstaten zouden later kunnen aansluiten. Het opnemen van een leefcultuur op de 'Representatieve lijst' diversifieert de lijst en zou de definitie van 'immaterieel cultureel

erfgoed' bovendien oprekken: door opname van de woonwagencultuur op de 'Representatieve lijst' geeft de internationale gemeenschap het signaal dat een manier van leven ook immaterieel erfgoed is dat dient te worden geborgd. Tot slot zou een voordracht van dit element, naast erkenning van de woonwagencultuur, ook bijdragen aan de rehabilitatie van de beoefenaars en een nieuwe impuls kunnen geven aan de standplaatsdiscussie. Mogelijk kan een voordracht zelfs gunstig zijn voor het verbeteren van de banden tussen de burgerlijke samenleving en de woonwagengewoners.

Tot slot

De raad is niet gevraagd een nominatievolgorde aan te geven. Hij acht alle vijf geselecteerde kandidaten kansrijk, waarbij sommige erfgoedelementen internationaal mogelijk meer discussie zullen oproepen dan andere. De keuze met welk erfgoedelement Nederland zich wil profileren, is aan u. Eerder zijn vanuit Europees Nederland met succes vijf genomineerde erfgoedelementen door UNESCO ingeschreven op de 'Representatieve lijst': het ambacht van molenaar (2017), de corsocultuur (2021), de valkerij (2021), het zomercarnaval in Rotterdam (2023), en de traditionele bevoeiing van grasland (2023). De valkerij en de graslandbevoeiing betroffen multinationale nominaties in samenwerking met andere lidstaten.

De raad ziet uit naar uw voordracht voor de nominatie in 2027.

Met vriendelijke groet,

Kristel Baele
Voorzitter

Rien Fraanje
Secretaris-directeur